

# Podcast: Työtä yhdenvertaisen työllistymisen puolesta, Kehittämispäällikkö Kaija Ray, Vates-säätiö.

Kuuntele podcast [täältä](#).

Kuuntelet Työkyky käyttöön podcast -sarjaa. Sarjassa puhutaan osatyökykyisten ihmisten työllistymisestä ja työssä jatkamisesta. Sarjan on tuottanut Työterveyslaitos ja rahoittanut sosiaali- ja terveysministeriö. Sarja on osa hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään.

Jokaisella ihmisellä pitää olla mahdollisuus saada oma elämänsä hallintaan ja osallistua työelämään omista lähtökohdistaan käsin. Vates-säätiössä tehdään työtä sen eteen, että vammaiset ja osatyökykyiset henkilöt työllistyisivät.

Kehittämispäällikkö Kaija Ray kertoo, miten madalletaan ja poistetaan osatyökykyisten työllistymisen esteitä. Kun työllistyminen onnistuu kaikki voittavat.

Haastattelijana on Satu Lehtinen Työterveyslaitoksesta.

Satu Lehtinen: Kaija Ray työskentelet Vatesissa kehittämispäällikkönä. Mikä se sellainen Vates oikein on?

Kaija Ray: Vates-säätiö on asiantuntijaorganisaatio, joka perustehtävältään tukee ja edistää vammaisten osatyökykyisten ja pitkäaikaissairaiden työllistymistä.

Satu Lehtinen: Mihin me tämmöistä Vatesia sitten oikein tarvitaan? Että eikö tämä ole erilaisten liitto järjestöjen tehtävä hoitaa näitä?

Kaija Ray: Tämä on taustaltaan semmoinen tarina, että näillä isommilla vammais- ja potilasjärjestöillä on työllisyyteen keskittyviä asiantuntijoita ollut jo pidemmän aikaa palkkalistoillaan, ja he tekevät toki tätä työtä, mutta tässä on aikanaan perustettu juuri sitä varten, että olisi yksi organisaatio, joka keskittyy tähän.

Eli muut vammais- ja potilasjärjestöt tekee sitten sen oman kohderyhmänsä mukaista edunvalvontatyötä ja ajaa heidän asemaansa. Ja toki sitten osallaan tämä työllistämisen edistäminen on hyvinkin vahvassa asemassa, mutta Vates nimenomaan keskittyy siihen. Eli tehdään me mitä toimenpiteitä tahansa, puhutaan mistä asiasta tahansa, niin se meidän tulokulma ja lähtökohta on aina se työ.

Satu Lehtinen:

No nyt kun me puhutaan sitten osatyökykyisistä ja vammaisista ihmisistä, niin mistä me sitten oikein puhutaan? Mitä tarkoittaa osatyökykyinen, kuka semmoinen on ja onko he joku pieni ryhmä jossain vähän tuolla sivussa? Vai onko se itse asiassa niin, että osatyökykyisyys koskettaa ehkä meitä kaikkia?

Kaija Ray:

Sitähän paljon käytetään semmoista sanontaa, että aika moni meistä on jossain työelämänsä vaiheessa enemmän tai vähemmän itsekkin osatyökykyinen. Eli tällä hetkellä ajatellaan aika pitkälti niin, että se määritelmä pitäisi lähteä siitä, että se katsotaan suhteessa siihen työtehtävään. Eli tiettyihin tehtäviin olen täysin tai pysyvästi tai tilapäisesti täysin työkykyinen tai olen osatyökykyinen tai täysin työkyvytön. Tämän skaalan mukaan mennään suhteessa siihen työtehtävään.

Tämä ei ole missään nimessä yksiselitteinen termi, että aikaisemmin, lainsäädännössä varsinkin, ja puheessakin käytettiin sanaa vajaakuntoinen, mutta se on melkein kaikesta lainsäädännöstä kokonaan jo poistunut. Jonkun verran sitä vielä eri yhteyksissä näkee. Osa on sitä mieltä, että tämä osatyökykyinen on termin sievennystä, mutta sekään ei ole yksiselitteinen ja moni sitä kritisoi esimerkiksi sillä perusteella, että kuka haluaisi olla osatyökykyinen. Se pitäisi lähteä aina sen tilanteen mukaan siitä, että mikä se tehtävä on ja onko mulla tällä hetkellä edellytykset selviytyä niistä tehtävistä. Mutta mikään pieni ryhmä tämä ei ole. Katsotaan sitten millä määritelmällä tai millä mittarilla tahansa, on todettu, että jossain työelämänsä vaiheessa jopa 1,9 miljoonalla työkäisellä on joku työkykyä haittaava sairaus, pitkäaikaissairaus, vamma, muu sellainen mikä heikentää työkykyä. Eli puhutaan noin puolesta meidän työkäisestä väestöstä.

Mutta sitten tietysti, jos ruvetaan katsomaan sitä, että puhutaan jo diagnooseista, mikä on se semmoinen meidän järjestelmän aika määrittävä asia, että aina mennään sen mukaan, onko jotain diagnoosia vai ei, tai muita tällaisia viranomaisia määrittelyjä, niin silloin tietysti puhutaan vähän pienestä osajoukosta. Mutta laskutapa on varmaan sen tyyppinen, että vähintään satatuhatta ihmistä on, jotka on jo vammaisena tai osatyökykyisenä pyrkimässä työmarkkinoille. Niin ei ole todellakaan mikään pieni ryhmä.

Satu Lehtinen:

No, miten te Vatesissa sitten tuette osatyökykyisten työllistymistä ja työssä jatkamista?

Kaija Ray:

Koska meillä ei ole suoraa palveluntuotantoa, emmekä tee sinänsä suoraa asiakastyötä, niin kyllähän se silloin tarkoittaa, että me ollaan tällainen taustavaikuttaja. Me yritetään pitää ääntä tästä asiasta, yritetään päästä niihin paikkoihin puhumaan, jos jotain vaan jollain tavalla hiukankin tämä teema koskettaa tai pitäisi koskettaa.

Eli me yritetään sitä työelämää tuolla taustalla kehittää myös sen tyyppiseen suuntaan, että tämä vammaisuus, osatyökykyisyys työssä ja työelämässä ei olisi mikään marginaali eikä siihen suhtauduttaisiin jonain erillisenä saarekkeena, vaan että se olisi osa sitä. Niin kuin termi kuuluu, monimuotoista työelämää, monimuotoista työyhteisöä, että se olisi mahdollisimman luonteva osa ihan mitä tahansa työpaikkaa. Ja sitten eri tukien ja palveluiden tai apuvälineiden kautta sitten mahdollistetaan se, että se työhön pääseminen tai työssä pysyminen onnistuu.

Että tämän työn konkretisointi, kun tehdään paljon vaikuttamistyötä, ollaan työryhmissä, jossa tehdään ja muutetaan ja muokataan suomen lainsäädäntöä. Erityyppisissä projekteissa kehitetään uusia käytäntöjä ja tuodaan niitä eri maista, viedään niitä eri maihin, niin tämä on aikamoisen laaja kenttä.

Toisaalta voisi sanoa, että yritetään, ja ollaan hyvinkin laajasti tässä mukana kaikilla mahdollisilla alueilla. Sitten taas toisaalta, sen konkretian löytäminen on joskus vähän hankalaa, koska tätä tehdään pitkällä viiveellä. Tämä on sitkeätä, tämä on pitkäjänteistä työtä. Tämä ei ole sellaista. Työllistäminen ei ole massojen asiaa.

Kyllähän meillä sen näkee esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien tilastoinnista, että kun siellä vilisee todella isot luvut ja heille kaikille pitäisi joku ratkaisu löytää, mutta tosiasiallisesti samalla tavalla pitkäaikaistyöttömillä kuin osatyökykyisilläkin ne ratkaisut löydetään yksi henkilö kerrallaan, tai joku pieni ryhmä kerrallaan.

Ja oikeastaan aina vaan enemmän tämä puhe on nyt siirtymässä siihen suuntaan, että puhutaan niistä yksilöllisistä ratkaisuksista ja yksilöllisistä välineistä ja tukimuodoista. Että miten sitten se löydetään se paras ja pitkäkestoinen ratkaisu juuri tässä tilanteessa, juuri tälle henkilölle ja juuri tähän työtehtävään.

Satu Lehtinen:

No te teette vaikuttamistyötä ja teidän sivuilla luki näin, että teidän tavoitteena on se, että jokaisella ihmisellä on mahdollisuus saada oma elämänsä hallintaan ja osallistua

työelämään omista lähtökohdistaan käsin. Keneen te pyritte vaikuttamaan?

Kaija Ray:

No siellä on muutama tukijalka. Yksi tukijalka on tämä viranomaisverkoston lainsäädäntö, nämä rakenteet, mihin, mihin tämä kaikki nojaa. Toinen on sitten sieltä lainsäädännöstä ja muusta ohjeistuksesta juontavat palvelut ja se koko palvelujärjestelmä; mitä tukia, mitä etuuksia on saatavissa. Ja kolmantena on sitten työelämä.

Satu Lehtinen:

Kehittämispäällikkö Kaija Ray, missä Vates onnistunut sitten? Mitä te olette saanut aikaan?

Kaija Ray:

Vates täyttää ensi vuonna 25 vuotta ja tässä nyt viime vuosina on selvästi yksi semmoinen saavutus ollut, että me ollaan päästy tähän valtakunnalliseen vaikuttamiseen mukaan.

Meidät otetaan mukaan näihin eri ministeriöihin työryhmiin mukaan ja ollaan päästy esimerkiksi nyt näihin kärkihankkeitten työskentelyyn mukaan. Sillä tavalla halutaan kuulla se meidän näkemys, että miten me tämä asia nähdään ja mistä vinkkelistä me sitä katsotaan. Että mitä sanottavaa tai muistuttavaa meillä mahdollisesti on.

Toinen sitten varmaan semmoisia näkyvimpiä saavutuksia on se, että Vates on ollut pitkään mukana työhönvalmennuksen, tuetun työllistämisen ja niiden menetelmien tänne tuomisessa ja täällä käyttöönotossa ja levittämisessä. Toki siinä on vielä todella paljon tehtävää, mutta se on semmoinen yksi meidän kivijalkoja ollut, että me ollaan aina niin kuin sen sen puolesta puhuttu, että työvalmennus on, ja ylipäätään tuetun työllistymisen eli menetelmät, niin niillä saadaan paljon juuri niitä yksilöllisiä ratkaisuja aikaiseksi. Niin siinä varmaan ollaan onnistuttu.

Satu Lehtinen:

Osa tätä teidän vaikuttamistyötä on työnantajiin vaikuttaminen ja te olette sillä saralla sitten palkinneet esimerkillisiä työnantajia. Minkälaisen vastaanoton tällainen palkinto on saanut ja minkälainen työnantajan pitää olla, että voi saada tällaisen palkinnon?

Kaija Ray:

Tämä on tosiaan tällainen Vuoden esimerkillinen työllistäjä -palkinto, jota Vates jakoi 15 vuotta. Siinä palkittiin aina yksi yksittäinen työnantaja. Palkinnon kriteereinä ei ollut se, että nyt joku on palkannut tosi monta työntekijää, esimerkiksi vammaista työntekijä, vaan saattoi olla kyseessä yhdestä tai kahdestakin. Aina haettiin niin kuin sitä sellaista esimerkkiä, joka jollain tavalla nostaisi jonkun.

Niitä oli aika erityyppisiä kriteereitä, mutta mietittiin esimerkiksi sitä, että jos tuolla nousee joku uusi toimiala, joka on huomannut tämän hyvin, että vammaisen henkilö pärjää näissä tehtävissä ihan yhtä hyvin kuin kuka muu tahansa. Että ei ajatella aina ihan niin kuin niitä ensimmäisiä ja ehkä perinteisimpiä mieleen tulevia toimialoja. Taikka sitten että, oli tosiaan antanut useammalle henkilölle mahdollisuuden tai tehnyt paljon työtä työolosuhteiden järjestämisen eteen ja hakenut todella ne räätälöidyt ratkaisut tai, että ne vähän vaihteli.

Yritettiin palkita aika monen tyyppisiä työnantajia juuri tästä syystä, että tämä tietoisuus asiasta laajasti kasvaisi ja työnantajat tosiaan voisi omistakin lähtökohdistaan miettiä sitä, että mitä vaihtoehtoja meillä olisi.

Paljon hankkeita on esimerkiksi tässä nyt lähivuosina pyörinyt sen asian ympärillä, että miten työtehtäviä räätälöidään. Ja miten esimerkiksi silpputyöstä rakennetaan yksi yhtenäinen toimenkuva, tai miten joku työtehtävä jaetaan 2 henkilön kesken, jossa toinen pystyy tekemään toista ja toinen toista. Ja nämä tämmöiset, koska ne lähtee aika arkipäiväisistä ratkaisuista usein liikkeelle, eikä ole välttämättä niin monimutkaisia, kuin mitä ensin kuvitellaan, niin sitä haluttiin nostaa esille.

Satu Lehtinen:

No nykyään te jaatte tämmöistä Tulisielu-kunniakirjaa, niin kuinka tulisieluinen pitää olla, että sen voi saada?

Kaija Ray:

Palkintohan lähti siitä liikkeelle, että haluttiin nostaa juuri näitä tulisieluja esille. Että ketkä on tehnyt pitkän linjan työtä ja ansiokkaasti tämän kohderyhmän eteen töitä ja nostanut heidän ääntänsä esille ja ovat nimenomaan heidän puolestapuhujia.

Tämä on nyt 3 kertaa jaettu tämä palkinto ja ensimmäisenä vuonna palkittiin tämmöisiä alan pioneereja, jotka on ollut tätä asiaa nostamassa esiin. Ja sitten on palkittu semmoisia vaikuttajia, jotka valtakunnan tasolla on nostanut tämän esiin. Ja sitten on palkittu myöskin ihan yksittäisten järjestöjen työntekijöitä, jotka todella sisulla ja sydämellä tekee tekijä tätä ja on saavuttanut todellisia tuloksia, mutta saavuttanut myös arvostuksen kollegoidensa silmissä. Että tämä henkilö on niin kuin todella tämän asian takana, niin niitä puurtajia ja äänen esiin nostajia, niin heitä halutaan palkita.

Satu Lehtinen:

Kaija Ray mihin osatyökykyisen tai vammaisen henkilön työllistyminen tyssää? Miksi tulee niitä epäonnistumisia ja miksei sinne töihin päästä? Onko asenteet vielä esteenä?

Kaija Ray:

On asenteet vielä esteenä. Ja varmasti tässä yksi semmoinen näkökulma vielä on se, että viitaten taas tähän palvelujärjestelmään, että siinä on aika paljon paremmassa asemassa ja tilanteessa ne henkilöt, joilla on työhistoriaa tai on jo työpaikka, ja sen aikana esimerkiksi tulee joku sairaus tai vamma, tai vammautuu, työtapaturma. Mikä ikinä. Niin, siellä on jotenkin se järjestelmä sillä tavalla toimivampi, että siellä sitten löytyy eri vaihtoehtoja, että kysymykseen tule vaan sitten se, että kuka ne tukimuodot maksaa. Mutta siihenkin on sitten ainakin periaatteessa marssijärjestys olemassa.

Ongelmallisempaa se tilanne on silloin, että jos sä olet ollut todella pitkään pois työelämästä tai olet sinne pyrkimässä. Että miten sitä kautta sitten löytyy ne oikeat keinot. Ja siellä varmaan sitten asenteet on tiukemmassa. Esiintyy ehkä enemmän epäluuloisuutta.

Ja myös totta kai ihan selkeästi sitä epätietoisuutta ja tiedon puutetta joissain tilanteissa, että mitä tässä olisi vaihtoehtoja. Joissain tilanteissa saattaa tietysti olla se, että periaatteessa kaikki on valmiina ja sitten tapahtuu jotain yhtäkkistä ja sitten se ei vaan kerta kaikkiaan onnistu. Mutta nehän on sitten aina, jokainen tapaus kerrallaan.

Satu Lehtinen:

Puhutaan vielä vähän rahasta. Kuka sitten häviää tai voittaa, kun osatyökykyinen tai vammainen henkilö työllistyy? Kuka siinä sitten säästää?

Kaija Ray:

Muutama vuosi sitten tehtiin Vatesissa tämmöisiä laskelmia siitä, että mikä olisi vastaus tähän kysymykseen ja lopputuloshan on se, että on vaikea löytää selkeitä häviäjiä. Jos lähdetään sen yksilön näkökulmasta, niin pelkästään se, että sulle kertyy sitä työhistoriaa, sä maksat verot, sä kulutat, sä käytät sitä rahaa omaan elämääsi ja omaan lähipiiriin. Ja sitten taas se tarkoittaa verokertyminä tiettyjä asioita, niin kuin kuntien ja kaupunkien tasolla.

Ja sitten tiettyjä asioita siellä julkisen talouden näkökulmasta. Että kyllä sieltä on ihan hintalappu laskettavissa silleen, että mikä on toisaalta työllistämisen hintalappu mahdollisina panostuksina ja tukimuotona, ja sitten taas, että mitä sieltä tulee takaisin ja jää loppujen lopuksi viivan alle.

Että kyllähän on ihan yksittäisiä, ja isompiakin esimerkiksi tietyissä palveluissa tai tietyissä sairaus- tai vammaryhmissä, että mikä on heidän erityispiirteitä. Kyllä

siellä on ihan laskettu, että nämä kuntoutus toimenpiteet maksavat näin paljon.

Mutta sitten kun lasketaan pitkässä juoksussa, niin se viivan alle jää huomattavasti isompi hyöty ja huomattavasti isompi summa kuin se, että mitä se panostus on tehty.

Satu Lehtinen:

Eli tässä kaikki voittaa?

Kaija Ray:

Kyllä. Edellyttäen, että saadaan tietysti nämä muutamat porsaanreiät tästä vielä tuettua ja tukittua, ja nämä päällekkäisyydet poistettua. Että sitähän siellä vielä aika paljon meidän järjestelmässä on.

Satu Lehtinen:

Kaija Ray mitä sinun mielestäsi pitäisi tehdä, että osatyökykyiset ja vammaiset henkilöt pääsisivät helpommin töihin ja voisivat jatkaa siellä työssä? Jos sä saisit taikasauvan, niin mitä muuttaisit?

Kaija Ray:

Ehkä mä heilauttaisin sitä taikasauva 2 kertaa ja muuttaisin laajalla skaalalla työelämän käytäntöjä joustavammaksi, ettei kaikki olisi niin joko-tai, kyllä-ei, rajat menee tässä eurossa tai tässä päivän määrässä. Sitä muuttaisin.

Ja se toinen taikasauvan heilautus menee ehkä tuonne asennepuolelle enemmän, että tämäkin asia siirtyisi, ainakin mikä edelleen on siellä marginaalissa, että se siirtyisi marginaalista valtavirtaan. Se ei olisi mitään erikoista. Se ei olisi mitään ihmeellistä. Se olisi sitä ihan normaalia työn tekemistä.

Satu Lehtinen:

Vatesin kehittämispäällikkö Kaija Ray, tuleeko semmoinen päivä vielä, että me ei istuta tässä puhumassa osatyökykyisten ja vammaisten työllistymisestä? Me puhutaan jostain ihan muusta, koska se on niin normaalia, että siitä ei tarvitse enää puhua.

Kaija Ray:

No sitten me tarvitaan varmaan vielä se taikasauvan kolmas heilautus ja siihen se kristallipallo, mistä me nähdään, koska se tapahtuu.

Kyllähän nämä hirmu pitkiä asioita on, kauan se kestää. Mutta sitten taas toisaalta täytyy katsoa taaksepäin ja penkoa vähän sitä historiaa ja todeta siinä vaiheessa, että hirveän paljon ollaan menty eteenpäin. Kun nämä on näin pitkäkestoisia juttua, niin niitä yksittäisiä menestystarinoita, ne tahtoo unohtua tai joutuu tosi paljon tekemään töitä, että ne saa sieltä esille.

Senkin eteen Vates on pyrkinyt tekemään töitä, nostamaan esiin näitä tarinoita, kertomuksia, viestejä esille, että "näin

minä sen tein”, ”näin minä sen sain onnistumaan” ja ”näin me sen ratkaisimme”. Sitä kautta se sitten näyttäytyy paljon lähempänä olevalta hetkeltä kuin se, että aina vaan näyttää siltä, että junnataan vaan paikoillaan ja kaikki kestää ja mikään ei mene eteenpäin, ja taas joku muuttuu ja täytyy aloittaa ihan alusta, ja mitähän nyt, ja nämä ihmiset vaan pyörii täällä järjestelmässä vuodesta toiseen ja todetaan ettei päästä yhtikäs mihinkään, että voi voi, kun on vaikeaa ja voi voi, kun on niin hankalia tilanteita.

Kyllä se positiivisuuden kautta täytyy lähteä liikkeelle ja ajatella, että sitten, kun se positiivinen puhe voittaa sen negatiivisen puheen ja me nähdään enenevässä määrin mahdollisuuksia ja ratkaisuja, eikä tuijoteta niitä ongelmia, että mikä tässä on pielessä. Niin sitten, kun se mittari kääntyy siinä puheessa sille puolelle, niin sitten me ollaan jo aika pitkällä.